

Colecția Viața în Hristos.

Seria Mărgăritare

5

Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru

OMILII LA MAICA DOMNULUI

**Colecția *Viața în Hristos*. Seria *Mărgăritare*
este coordonată de Pr. dr. Dragoș Bahrim**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEOFIT ZĂVORĂTUL, sfânt

Omilii la Maica Domnului / Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru ; trad. din greaca veche de Laura Enache ; ed. îngrijită de pr. Dragoș Bahrim. – Iași : Doxologia, 2016

ISBN 978-606-666-582-7

I. Enache, Laura (trad.)

II. Bahrim, Dragoș (ed.)

252

Colecția Viața în Hristos.

Seria Mărgăritare

5

Sfântul Neofit Zăvorâtul din Cipru

OMILII LA MAICA DOMNULUI

Studiu introductiv de EUTHIA GIOULTSIS

Traducere din limba greacă veche

de LAURA ENACHE

Ediție îngrijită de pr. DRAGOȘ BAHRIM

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA

Iași, 2016

Maica Domnului în opera Sfântului Neofit Zăvorâtul¹

Preasfânta Născătoare de Dumnezeu deține cel mai înalt loc în viața dreptmăritoare a credincioșilor Bisericii Ortodoxe. Este *Sfânta Sfintelor*, Maica lui Dumnezeu, arvuna mântuirii neamului omenesc. Acest lucru a fost evidențiat în mod special în Tradiția Bisericii care a lăudat virtuțile și harurile ei, impunând-o ca desăvârșit model de sfințenie.

Sfântul Neofit Zăvorâtul, prin însingurarea lui de voie și prin rugăciunea minții, în paralel cu trăirea idealului ascetic, și-a valorificat timpul istoric al vieții sale la un nivel mai înalt, însușindu-și un uriaș tezaur de cunoștințe teologice din întreaga literatură bisericească. S-a inspirat din textele profetice și innologice ale Vechiului Testament și din dumnezeieștile

¹ E. Gioultsis, „Η Θεοτοκος στη θεολογία του Αγίου Νεοφύτου”, în vol. *Πρακτικά Α' Διεθνους Συνεδριου Αγιος Νεόφυτος ο Εγκλειστος, Ιστορία – Θεολογία – Πολιτισμός*, 22-26 Απριλιου 2009, Εκδοσεις Ιεράς Βασιλικής και σταυροπηγιακής μονής Αγίου Νεοφύτου, Παφος 2010, pp. 297-310. Traducere adaptată din limba neogrecă de Laura Enache.

evenimente ale Noului Testament, din înțelepciunea patristică și tradiția duhovnicească, din viața liturgică și în general, din Tradiția Bisericească și a alcătuit Cuvântări, Cateheze, encomioane dedicate Născătoarei de Dumnezeu și viețuirii ei sfințite pe pământ. Observațiile lui se mișcă în toate cazurile în jurul alegerii dumnezeiești a Mariei.

Odată cu nașterea Fecioarei, părinții Ioachim și Ana sunt eliberați din ocara nerodirii pruncilor și devin împreună-lucrători cu Dumnezeu, fapt care arată participarea omenității la mântuirea lumii, prin ofranda celei mai curate reprezentante a neamului omenesc, Pururea Fecioara Maria.

Cu o claritate vrednică de admirație, Sfântul Neofit notează în lucrarea sa *Panegirice 1: Părinții acestei prunce dumnezeiești, Ioachim și Ana, din neamul împăratului David, din seminția lui Iuda, păzitori ai legii și ai poruncilor dumnezeiești, erau bogați foarte în avuții, și mai bogați în dumnezeiasca virtute, dar săraci prin lipsa copiilor din pricina legăturilor sterpiciunii fericitei Ana. Pentru aceea adeseori au ajuns ocara fiilor lui Israel².*

Odată cu intrarea Mariei în Sfânta Sfințelor se marchează perioada maturizării biologice și duhovnicești, prin nemijlocita împreună-lucrare a Duhului Sfânt. Maria este adusă la Templu ca să se desăvârșească.

² Sfântul Neofit Zăvorâtul, *Συγγράμματα, Γ', Πανηγυρική Α', 4, 2.*

Din ea va lua trup Hristos, care va nimici păcatul în trupul Lui.

Bunăvestirea Născătoarei de Dumnezeu constituie o secvență determinată în timp, prin trecerea de la vechea la noua realitate și de la sfârșitul stăpânirii Legii la începutul venirii în lume a harului dumnezeiesc, începând cu *cea plină de har*, Preasfânta Fecioară.

Adormirea Maicii Domnului, potrivit Sfântului Neofit, este mutarea la viața cea fără de sfârșit și veșnică. Pe Preasfânta Născătoare de Dumnezeu n-a stăpânit-o moartea. A murit în mod real ca om. A adormit, dar preasfântul și nestricăciosul ei trup care L-a primit pe Dumnezeu Însuși a fost înălțat la ceruri.

Istoricitatea persoanei Preasfintei este întărită de autenticitatea Noului Testament și de tradiția primelor secole după Hristos. Totuși informațiile acestea încep cu Bunăvestire, Noul Testament nevorbind despre nașterea, pruncia și copilăria Mariei, după cum nici despre Intrarea în Biserică. Pentru toate acestea, Sfântul folosește textele apocrife, de unde preia detalii biografice despre Fecioara Maria.

Tipologia textelor Sfântului Neofit Zăvorâtul este orientată, după modelul altor scriitori bisericești, la nivelul comunicării dialogice a persoanelor biblice direct cu Dumnezeu, având drept rezultat un cuvânt direct, viu și dramatic, urmat de obicei de laude ale Sfântului către Născătoarea de Dumnezeu cu rugăciuni

scrise într-un stil poetic înalt care face dovada unei îndemânări artistice deosebite.

Nașterea Fecioarei Maria

Nașterea Născătoarei de Dumnezeu este vestită de Sfântul Neofit cu bogate referințe biblice, imnografice și patristice din literatura bisericească. A venit în lume scara aceea dumnezeiască și puntea aceea însuflețită care va lega neamul omenesc de cer. „Frați și părinți, iată, ni s-a născut nouă astăzi, precum vedeți, scară de mărimea cerului și dumnezeiască, ducând până la cer (cf. Fc. 28, 12) neamul omenesc. Să dăm, așadar, slavă lui Dumnezeu și să ne pregătim de suiș. Ni s-a născut nouă astăzi punte însuflețită îndreptată de Dumnezeu. Să pășim dincolo *de orice întinare a trupului și a duhului* (II Cor. 7, 1) de toată pata acestei vieți și să ne pregătim pentru trecerea cea fără de întoarcere”³. Această veste cuprinde în ea cutremurătorul mesaj al mântuirii omului. Adevărul, pentru întoarcerea lui Israel la pocăință, l-au proclamat proccii și dreptii Vechiului Testament în paralel cu prezența vie a lui Dumnezeu în istorie. Cu cât întregeau îndelunga pregătire a poporului, cu atât mai clară devenea preînchipuirea descoperirii lui Dumnezeu în

³ Sfântul Neofit Zăvorâtul, *Συγγράμματα Β΄, Βίβλος Κατηχήσεων*, 22, 1.

lume, până în clipa în care acest demers a atins apogeul în persoana Fecioarei⁴.

Odată cu nașterea Mariei a venit plinirea vremii. Prin ea, se recapitulează istoria sfântă a Vechiului Testament, al cărei scop și pricină este însăși Preasfânta⁵. Aceasta înseamnă că Născătoarea de Dumnezeu reprezintă sfârșitul unei epoci și începutul alteia noi pe parcursul căreia se săvârșește refacerea firii omenești care s-a stricat prin neascultare. Într-un text special, bazat pe o experiență din propria lui viață, Sfântul Neofit notează: „Așa cum trei măsurii de făină printr-un aluat mic dospește întreaga frământătură, tot așa și aici prin acest aluat curat plăsmuit de Dumnezeu, plăsmuind din nou toată frământătura noastră învechită, Plăsmuitorul a înnoit-o”⁶. Lumea căzută a Vechiului Testament este orientată din nou spre ceea ce este dumnezeiesc și se întoarce la originea ei, de vreme ce de la Născătoarea de Dumnezeu va veni bucuria, Hristos, care va nimici blestemul. Prin Întruparea lui Dumnezeu se îmbogățește firea omenească printr-un dar puternic și mai mare, îndumnezeirea. Îndumnezeirea este darul lui Dumnezeu către om pentru nașterea lui Hristos din Preasfânta⁷.

⁴ Cf. Is. 40, 3.

⁵ Sfântul Grigorie Palamas, *Omilia* 53, 25.

⁶ Sfântul Neofit Zăvorâțul, *Συγγράμματα, Γ', Πανηγυρική Α', 4, 7.*

⁷ Sfântul Andrei Criteanul, *Cuvântul* 1, PG 97, 809B.

Aici se deschide drumul pentru desăvârșirea lui, a cărei realizare presupune eliberare de sub orice povară a păcatelor, de vreme ce ușa cea cerească este strâmtă și grosimea pământescă cu greu poate trece printr-însa. Dar pentru acest suiș spre Împărăția cea de sus nu este de ajuns aceasta. Intrarea în cămara de nuntă, no-tează Sfântul Neofit, cere cuvenita haină de nuntă, care este darul virtuților⁸.

Părinții săi, prin nașterea Fecioarei, se eliberează de ocară și de disprețul pentru nenașterea de prunci și devin împreună-lucrători cu Dumnezeu. Ioachim și Ana covârșeau în înțelepciune și dreptate pe toți aceia care-și datorau noblețea neamului și caracterului originii împărătești din David. Viața lor, după modelul sfințeniei prorocilor și patriarhilor din Vechiul Testament, era o viață virtuoaasă și desăvârșită. Cu adevărat cei doi erau păzitori credincioși ai legii mozaice, milostivi și iubitori. Pentru marea lor dragoste către Dumnezeu și viața lor plăcută lui Dumnezeu au fost cinstiți cu mare cinste, cea de a fi „părinți ai lui Dumnezeu”. Această contribuție a lor la înfăptuirea planului dumnezeiesții economii este pricina

⁸ „Ni s-a născut nouă împărăteasă de Dumnezeu încununată, chemându-ne pe noi în palatele cele împărătești de sus. Să pregătim, așadar, Împăratului darurile virtuților. Ni s-a născut mireasă preanevinovată adunându-ne pe noi în cămarile cele de nuntă”, Sfântul Neofit Zăvoarățul, *Ευγγράμματα, Βίβλος Κατηχήσεων*, 22, 1.

pentru care sunt numiți de pliroma Bisericii „cei mai înalți și mai mari dintre părinți”⁹. Sfințenia tuturor strămoșilor Născătoarei de Dumnezeu se integrează în cadrul general al pregătirii poporului evreu pentru arătarea celei Preasfinte. Din strămoși sfinți a provenit odraslă sfântă.

Cu nașterea Fecioarei Maria începe să se arate nădejdea ieșirii din robia celui rău și căutarea omului pierdut. Este începutul mântuirii, potrivit Sfântului Neofit, așa cum începutul oricărui rod este floarea¹⁰. Ea este temeiul înnoirii și replăsmuirii firii omenești, dar și a întregii creații prin aluatul curat care poate să prefacă toată frământătura stricată de păcat.

Intrarea în Biserică a Născătoarei de Dumnezeu

Sfântul Neofit, în cea de-a 23-a *Cateheză*, despre Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, își începe cuvântul printr-o serie de caracteristici privitoare la persoana Fecioarei. „A intrat în templu”, scrie Sfântul, „un alt templu mai curat, în Sfânta Sfintelor ceea ce este mai sfântă decât acelea, în templul cel vremelnic,

⁹ Vezi *Mineiul* pe luna Septembrie, 9 Septembrie, Canon, Cântarea a 7-a.

¹⁰ Cf. Sfântul Neofit Zăvorâtul, *Ενγγράμματα*, Γ', Πα-
νηγυρική Α', 4, 1. Vezi și Sfântul Nil, *Despre gânduri*, PG
79, 1440A.

templul cel pururea fiitor. Născătoarea de Dumnezeu este tăblița cea scrisă de Dumnezeu și masa cea însuflețită¹¹. Este acea mireasă sfântă cu desăvârșită curăție și sfințenie, care putea numai ea să-l aducă din nou pe om la frumusețea lui *după chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, și aceasta într-o epocă în care fărădelegea a acoperit lumea întregă și *toți s-au abătut*¹².

Dar milostivirea lui Dumnezeu nu va lăsa zidirea Sa să devină pradă vrămașului. Pentru aceea se naște Fecioara Maria, din care ia trup Hristos ca să nimicească păcatul în trupul Său¹³. Se pune întrebarea: cum ar trebui să fie aceea care va da trup Soarelui dreptății, mai curată decât soarele, și unde ar trebui ea să

¹¹ Sfântul Neofit Zăvorâtul, *Συγγράμματα, Β', Βίβλος Κατηχήσεων*, 23, 1-2.

¹² „Dar fiindcă avuția aceea bună și de Dumnezeu plăsmuită, *după chipul*, zic, lui Dumnezeu, și *după asemănarea* dăruită nouă, am înnegrit-o din înșelarea șarpelui și am fost dați rudeniei noastre, pământul în chip nemitarnic, și de chipul acela am fost lipsiți și de nemurire, și în loc de sfințenie ne-am tăvălit în noroiul păcatului și ne-am supus păcatului *fărădelegii spre fărădelege* și toată lumea a acoperit-o tot chipul *fărădelegii* și ca să-l cităm pe David: *nu este cel ce face bunătate, nu este până la unul*, căci zice, *Domnul din cer a privit peste fiii omului să vadă de este cel ce înțelege sau cel ce caută pe Dumnezeu* și în loc de acestea, a văzut mai degrabă că *toți s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut*”, Sfântul Neofit, *Συγγράμματα, Γ', Πανηγυρική, Α'*, 23, 2.

¹³ *Ibidem*, 23, 3.

trăiască și să fie crescută? Într-o simplă casă? În acord cu Scripturile trebuia să locuiască în Sfânta Sfințelor în fiecare zi, acolo unde chiar și arhiereul intra numai o dată pe an, numai curat și curățit. Acolo El Însuși a însoțit înaintarea în virtute a micuței în spațiul nepătruns și dumnezeiesc și îmbogățirea ei cu darurile cele dumnezeiești. Arhiereul care cunoștea după dumnezeiasca luminare minunile care se întâmplau Mariei simțea că ceva cutremurător avea să se întâmple care avea legătură cu mântuirea lumii din ră-tăcire¹⁴. Acesta era motivul pentru care arhiereul îi arăta mare respect Fecioarei și se îngrijea de sporirea ei duhovnicească. Este adusă așadar copila de trei ani la templu ca să fie desăvârșită.

Dincolo de aceste presupoziii, cum de s-au hotărât părinții să afierosească fără îndoieli gingașa pruncă în Sfânta Sfințelor cea nepătrunsă, în clipa când avea mare nevoie de educație și de creșterea părinților? Cum au suferit aceasta iudeii și cum de nu s-au răzvrătit? Cum de nu au reacționat aceiași iudei care strecurau țânțarul și înghițeau cămila, aceiași care îl cleveteau pe Ioachim pentru nenașterea de fii?¹⁵ Și

¹⁴ „Și așa cum ridicarea firii noastre căzute a fost arătată când s-a născut ea, tot așa și intrarea ei în Sfânta Sfințelor a însemnat începuturile unor mari taine”, Sfântul Neofit Zăvorâtul, *Συγγράμματα, Ε', Ερμηνεία Κανόνων Δεσποτικῶν Εορτῶν*, 6, 5.

¹⁵ *Ibidem*, 6, 11-12.

totuși nu au spus nimic din toate acestea, fiindcă „ceea ce Domnul Dumnezeu voiește, cine va putea împiedica”¹⁶? Vrednic de nedumerire de asemenea este și cum o pruncă de trei ani a răbdat încercarea de a fi lipsită de dragostea părinților, slujirea doicilor, casa părintească și să rămână la Templu, ceva foarte greu și pentru vârstele mai înaintate¹⁷.

Viața Mariei la Templu pentru mulți ani covârșește obiceiul și practica epocii aceleia, precum și toate epocile. Sălășluirea ei în Templu, orientarea minții ei către Dumnezeu și desprinderea ei de toate cele pământești au stăpânit-o pe toată durata consacrării ei Legii și învățaturii prorocilor. Cum încă din prima copilărie a avut cugetul și priceperea nu numai ale părinților ei, ale tinerilor, ci și ale celor mai vârstnici? Răspunsul este simplu, potrivit Sfântului Neofit. Dumnezeu așa a rânduit lucrurile că a acoperit cu Duhul Său cel Sfânt și vârsta copilăriei, și mintea Mariei.

Fecioara Maria de copil a avut haruri naturale, dar și dumnezeiești. A fost învățată multe lucruri din viețuirea împreună cu preoții și din contactul cu tradiția vie a credinței. Prin experiența frumuseții dumnezeiești și prin înțelepciunea de sus a depășit nevoile firii și grija pentru cele pământești. A trăit dincolo și

¹⁶ Cf. Is. 14, 27.

¹⁷ Cf. Sfântul Neofit, *Συγγράμματα, Γ', Πανηγυρική, Α', 23, 7.*